

La Guerra de Successió i Capdepera

Josep Terrassa Flaquer

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA
Capdepera
2017

Uns mesos després de la mort sense descendència del rei Carles II era proclamat, el 24 de novembre de 1700, rei d'Espanya el duc d'Anjou, nét del rei de França Lluís XIV, amb el nom de Felip V.

Quasi tres anys més tard també era proclamat rei d'Espanya l'arxiduc Carles d'Àustria, com Carles III. La disputa dinàstica provocà l'inici d'un conflicte bèl·lic conegut com la guerra de Successió.

En els primers anys de la guerra les illes foren borbòniques; però el setembre de 1706 una flota austriacista ancorada davant Ciutat aconseguí la capitulació de l'illa. Aquell canvi de bàndol provocà un esclat d'alegria per tota l'illa. Aleshores Carles III ja s'havia compromès a respectar les lleis i les institucions dels diferents Regnes que formaven la Corona d'Aragó; d'aquesta manera la disputa dinàstica es convertia en una lluita per un model d'estat.

Una prova del suport que donaren els illencs, i els gabellins en particular, a l'arxiduc Carles és el portal del Rei en Jaume. Segons un mapa militar del Castell de l'any 1696 dit portal no existia tal com el coneixem. Posteriorment, el novembre de 1739, una descripció del Castell feta per un enginyer militar ja el ressenya però amb l'entrada paredada, és a dir, sense acabar ja que mancaven les portes i el camí. En aquell interval de 43 anys el moment més adient i favorable per rememorar el nostre passat històric i la figura del Rei en Jaume, com a monarca fundador del Regne de Mallorca, va ser entre el setembre de 1706 i el juliol de 1715, període en el qual l'illa fou austriacista. La monarquia de Felip V, contrària a mantenir les nostres tradicions i prerrogatives, no permeté acabar una obra feta en homenatge al gran rei dels mallorquins. La intencionada desmemòria del que va significar la guerra de Successió ha fet que els gabellins no identifiquem dit portal amb unes reivindicacions polítiques que pretenien conservar les institucions i la forma de govern pròpia del Regne de Mallorca.

Un decret de l'1 de gener de 1714 signat per Felip V imposà una reforma militar que copiava l'existent a França, un estat centralista i monarca amb poders absoluts.

Fins llavors la defensa de Mallorca s'havia basat en unes unitats populars, les milícies, formades per tots els homes en edat militar, és a dir, del 16 als 60 anys, descomptant els clergues i els magistrats. Dites forces estaven comandades per capitans aristòcrates, però no així els oficials inferiors. La Universitat organitzava i pagava dit exèrcit i el governador reial

o virrei les comandava juntament amb les forces pròpies de la monarquia. Els jurats de les viles resolien sobre fortificació, vigilància i defensa de la costa, compra d'armes i munició i nomenaven els capitans de les seves companyies.

L'estat borbònic creà la figura del capità general amb competències militars absolutes; era el cap suprem de l'estat major illenc i el responsable de la inspecció de les defenses fixes (castells, talaies, torres de defensa costanera i ports), de les

obres de fortificació i del seu manteniment, de l'allotjament de tropes i de la construcció de quarters.

El govern borbònic no tan sols anul·là les competències defensives dels jurats sinó que, a més, va vedar als naturals del territori de poder fruit d'oficis relacionats amb la seva defensa; calia evitar que xarxes familiars o de poder local minassin l'autoritat reial. El primer governador del Castell fou Francisco Baena Montalban, el qual prengué possessió del càrrec el primer de maig de 1716 i el conservà fins a la seva mort, a Capdepera, l'any 1743. Els seus ajudants, per ordre cronològic, foren: Salvador de Aguilar, Manuel de Álvarez i Manuel Villarino, tots ells peninsulars.

Un altre càrrec important dins l'organització militar borbònica era l'intendent, un militar que unia la gestió de l'economia i intendència de l'exèrcit amb la de patrimoni reial i recaptació fiscal.

A l'any 1739 hi havia destinat a Capdepera el següent personal militar: un governador amb el seu ajudant, 13 dragons a peu que vivien a un quarter bastit dins el Castell l'any 1686 i 6 dragons a cavall que vivien al poble situat fora del Castell. Cal afegir dos torrers destinats a la torre de cala Moltó i altres dos que vigilaven la mar des de la torre d'en Massot, damunt el Cap Vermell; a Son Moll hi havia una guàrdia secreta amb dos guardes; aquest personal també estava a les ordres del governador.

Si abans de la guerra els gabellins cobraven per fer guàrdies dia i nit al Castell o obtenien una rebaixa dels seus impostos per compensar el temps destinat a la defensa del territori i de la població; després de la guerra els inflaran amb impostos destinats a la militarització de l'illa, el nou poder en el qual es basava la monarquia borbònica.

L'any 1721 el capità general Juan de Acuña, marquès de Casa Fuerte, informava que *«la isla se halla verdaderamente fatigada con miseria, porque*

los impuestos y contribución anual, la esterilidad sucesiva de cosechas y la falta de comercio y los extraordinarios gastos que para resguardarla del contagio se han hecho y hacen, la han reducido a mucha estrechez».

El marquès de Casa Fuerte justificava les extraordinàries despeses amb la necessitat de protegir els illencs del contagi; entenc que es referia al contagi de malalties infeccioses introduïdes per via marítima. Una afirmació de la qual cal dubtar perquè aquella política de collar el illencs amb impostos va provocar un increment del contraban com a via per aconseguir uns aliments que escassejaven i eren cars. A l'any 1820, en un període de greu crisi i alta mortalitat, el contraban d'aliments des del nord d'Àfrica introduí en aquesta contrada la pesta bubònica que tanta desgràcia provocà.

Les despeses en personal militar obligaren a augmentar la recaptació d'impostos i a imposar mesures d'estalvi; per exemple en l'allotjament dels soldats que es repartiren per cases particulars, sovint de franc. No sé si a Capdepera aquesta mesura s'imposà mentre s'acondicionava el Castell com a quarter. Record que a l'arxiu del Regne de Mallorca vaig llegir un document en el qual constava que els gabellins estaven obligats a subministrar als responsables militars una certa quantitat anual de carbó, farina, oli i un quart producte, possiblement vi. Una mesura més «d'estalvi» carregada a l'esquena dels súbdits.

L'interior del Castell, l'antic poble de Capdepera, es va seguir buidant de gent i de cases. La vorera de mar era més segura perquè les incursions dels pirates musulmans anaven minvant; els anglesos ja tenien una esquadra destinada a la Mediterrània, d'aquí l'interès per dominar l'illa de Menorca i disposar del port de Maó.

L'any 1739 encara hi havia 60 cases a l'interior del Castell; el 1789 en quedaven 25. Aquell espai urbà abandonat era ocupat per dependències militars: la casa del governador, el quarter dels soldats, la casa de l'ajudant del governador, el cos de guàrdia, les païses pels cavalls dels dragons, el magatzem per guardar el menjar dels cavalls. Aquella ocupació va fer que, amb els anys, el poble perdés la possessió i el control del Castell. Una prova d'això és la torre de molí fariner que hi ha dins la torre de Miquel Nunis, una obra que va quedar a mig fer perquè el governador va considerar que es feia en un indret que era de la seva competència. Una altra prova és que quan a l'any 1862 es va subhastar el Castell, passant de propietat pública a privada, es va fer considerant que era una única propietat.

Durant la guerra de Successió Menorca fou ocupada a l'any 1712 pels anglesos i la varen mantenir com a penyora fins a 1802. Anglaterra era enemiga de França; rivalitzaven pel control de rutes marítimes i comercials i per aconseguir i mantenir influències polítiques a Europa i al nord d'Àfrica. L'ocupació de Menorca convertí la nostra contrada en terra

fronterera, és a dir, en una zona de risc i de trànsit marítim de vaixells que defensaven banderes enemigues.

Aquella nova situació va provocar que augmentassin les mesures de seguretat i la militarització de la contrada. Aleshores es decidí la construcció de les torres de defensa d'Albarca o d'es Matzoc, de Capdepera o torre Esbucada i la de cala Bona. La d'Albarca fou construïda l'any 1751; segurament al mateix temps que les altres dues; cadascuna estava dotada amb tres canons de ferro i tres torrers. Aquella concentració de torres de defensa era per mantenir controlat el canal que ens separa de Menorca i evitar qualsevol desembarcament de naus enemigues o desconegudes. Llaavors la distància de tir d'un canó era d'uns tres quilòmetres i si tenim en compte la situació i visibilitat marítima de dites torres comprovarem com gairebé dominaven tota la zona costanera des del cap Ferrutx fins a cap Pinar.

Aquest 31 de desembre hem recordat la pèrdua d'unes antigues institucions i prerrogatives a causa de la guerra de Successió i hem obert una reflexió, ben oportuna, sobre distintes concepcions de l'estat.

Mateu Morro Marcé
Fora botiflers, fora galls!
La Guerra de Successió a les Illes Balears

CAP VERMELL

Aquest text va ser llegit durant l'acte de celebració de la Festa de l'Estendard al Castell de Capdepera. També es va presentar el llibre de Mateu Morro *Fora botiflers, fora galls! La Guerra de Successió a les Illes Balears*, de Lleonard Muntaner Editor.

Fou publicat el 7 de gener de 2016 a *Cap Vermell*.